

УДК 631.526:327(4)

Білявська Л. Г.¹, д. с.-г. н., професор, професор кафедри селекції, насінництва і генетики

Лещук Н. В.², д. с.-г. н., с.н.с., заступник директора

¹Полтавський державний аграрний університет МОН України

²Український інститут експертизи сортів рослин

E-mail: bilyavska@ukr.net

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАВ НА СОРТИ РОСЛИН

Європейська інтеграція – ключовий пріоритет зовнішньої політики України, який передбачає проведення системних реформ в усіх сферах діяльності, відповідно до норм та стандартів Європейського Союзу (ЄС). Кінцевою метою європейської інтеграції є набуття Україною членства в ЄС. Формальна співпраця між Україною та CPVO (Community Plant Variety Office) розпочалася у 2005 році, коли представники Служби з офіційним візитом відвідали Міністерство сільського господарства та Український інститут експертизи сортів рослин. Під час цього візиту, 25 квітня 2005 року, в Києві було підписано Меморандум про взаємовідносини між CPVO та Державною службою з охорони прав на сорти рослин. Нині правовою основою відносин між нашою країною та ЄС є Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом (державами, які є його членами), з іншої сторони. Стаття 228 підрозділу 7 Частини 2 Глави 9 Розділу 5 цієї Угоди констатує: «Сторони співпрацюють з метою сприяння і посилення охорони прав на сорти рослин відповідно до Міжнародної конвенції з охорони нових сортів рослин 1961 року, переглянутої в м. Женева 10 листопада 1972 року, 23 жовтня 1978 року та 19 березня 1991 року, зокрема необов'язкові виключення з прав селекціонерів, як це згадується у статті 15(2) зазначеної Конвенції.»

Гармонізація специфіки права інтелектуальної власності ЄС щодо міжнародних договорів Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) у його практичній спрямованості на реалізацію основних свобод спільного ринку – вільне пересування товарів, осіб, послуг та капіталів, а також створення рівних умов конкуренції, має особливе значення для України. Наразі значну увагу в ЄС зосереджено на ефективному забезпеченні дотримання прав інтелектуальної власності на сорти рослин відповідно до Регламенту Ради ЄС № 2100/94 від 27 липня 1994 року про права на сорти рослин Співтовариства.

Створення системи охорони прав на сорти рослин на рівні ЄС було обумовлено необхідністю подолання обмежень та ускладнень, пов'язаних з охороною прав на сорти рослин на національному рівні країн-членів ЄС, а також необхідністю подолати різний рівень міжнародно-правової охорони сортів рослин у країнах-членах ЄС, де чинними були різні акти Міжнародної конвенції з охорони нових сортів рослин (Конвенція UPOV). Наслідком цього було те, що в окремих країнах-членах ЄС норми права щодо охорони сортів рослин не

відповідали мінімальному стандарту охорони сортів рослин щодо кваліфікації певних дій, процедури захисту прав тощо, що, в свою чергу, не відповідало вимогам спільного ринку ЄС та призводило до дискримінації селекціонерів окремих країн-членів ЄС.

Головним завданням аграрної політики України залишається тенденція до збільшення виробництва та покращення якості продукції рослинництва шляхом розширення та оновлення сортових рослинних ресурсів, які визначають продовольчу безпеку держави та використовуються в подальшому селекційному процесі. З розвитком біологічної науки та зростанням потреб у забезпеченні сільського господарства високоврожайними сортовими ресурсами рослин держава забезпечує якість реєстрації сортів, які поширені на території України, охорону прав селекціонерів та впровадження сортової сертифікації насіння і садивного матеріалу в Україні відповідно до Міжнародних вимог.

Державний реєстр сортів рослин, придатних до поширення в Україні, містить понад 550 ботанічних таксонів, які об'єднані в основні стратегічні сільськогосподарські групи: зернові, зернобобові, олійні, технічні, кормові, картопля, овочеві, плодово-ягідні та інші. До Державного реєстру сортів рослин, придатних до поширення в Україні, занесено близько 14000 сортів і гібридів. Сорти, зареєстровані в Україні, задовольняють потреби ринку сортів і насіння в державі та за її межами. Наша держава, приєднавшись до Акту 1991 року Конвенції UPOV, з 2006 року здійснює правову охорону нових сортів всіх ботанічних таксонів.

Відповідно до ДИРЕКТИВИ РАДИ 2002/53/ЄС від 13 червня 2002 року про спільний каталог сортів видів сільськогосподарських культур усі держави-члени повинні укласти один або більше національних каталогів сортів рослин (польові, овочеві, плодові та декоративні), допущених до сертифікації та обігу на їх територіях. Такі каталоги необхідно укладати згідно єдиних правил. У державах-членах допуск сорту можливий лише за умови його відмінності, стабільності та достатньої однорідності. Сорт також повинен бути економічно вигідним для культивування та використання.

Для певних положень, що стосуються допуску сортів на національному рівні, доцільно дотримуватись встановлених міжнародних правил. Для проведення експертиз сортів для допуску, необхідно встановити значну кількість єдиних критеріїв та мінімальних вимог.

Кожна держава-член організує офіційну публікацію каталогу сортів, допущених на її території, та ім'я особи або осіб, відповідальних за підтримання сорту в своїх країнах. Якщо за підтримання сорту відповідають декілька осіб, їхні імена не потрібно публікувати. Тоді у каталозі зазначають орган, який має перелік відповідальних осіб за підтримання сорту. Держави-члени, наскільки це можливо, на момент допуску забезпечують, щоб сорт був відомий в усіх державах-членах під однією назвою. Якщо відомо, що

насіння або розмножувальний матеріал відповідного сорту реалізують в іншій країні під іншою назвою, таку назву теж вказують у каталозі.

Отже, концептуальні засади європейської інтеграції у сфері охорони прав на сорти рослин полягають в гармонізованому підході країн-учасниць до формування національного каталогу сортів рослин та адаптації законодавчого, нормативно-правового та методично-технічного супроводу державної реєстрації сортів та/або прав на них.

УДК 633.791:631.526.3(477):631.55

Бобер А. В.¹, к. с.-г. н., доцент, доцент кафедри технології зберігання, переробки та стандартизації продукції рослинництва ім. проф. Б. В. Лесика

Проценко Л. В.², к.т.н, с.н.с, завідувач відділу біохімії хмелю і пива та біотехнології

Кошицька Н. А.², к. с.-г. н., старший науковий співробітник відділу біохімії хмелю і пива та біотехнології

¹Національний університет біоресурсів і природокористування України

²Інститут сільського господарства Полісся НААН України

E-mail: Bober_1980@i.ua

ПОРІВНЯЛЬНА ОЦІНКА СОРТІВ ХМЕЛЮ УКРАЇНСЬКОЇ СЕЛЕКЦІЇ ЗА ГОСПОДАРСЬКО-ТЕХНОЛОГІЧНИМИ ПОКАЗНИКАМИ ЯКОСТІ

Хміль є не лише одним із основних видів сировини для виробництва пива, але й має такі властивості, які зумовлюють його незамінність у порівнянні із найбільш вагомим за фізичною масою зерновою сировиною і водою. Різноманітні специфічні речовини хмелю формують смакові й ароматичні сортові особливості, прозорість, колір, піностійкість, стійкість в процесі реалізації.

Виходячи з того, що хміль є найбільш специфічним і незамінним видом сировини для виробництва пива, високоякісну продукцію можна одержати лише за умови використання хмелю окремих селекційних сортів, що пов'язано з особливістю їх біохімічного складу.

У даний час перевагу мають сорти, які можуть забезпечити швидке отримання прибутку, високу рентабельність та користуються попитом як на вітчизняному, так і зарубіжному ринку. Для того щоб обрати з наявних сортів хмелю кращий для окремого цільового призначення, потрібно мати на цей сорт достатньо великий банк об'єктивних всебічних характеристик. Окремі методи, що застосовуються на практиці для визначення якості сортів, недостатні для об'єктивної їх оцінки. Сорти хмелю повинні відповідати багатьом критеріям, основні з яких – це висока та стабільна врожайність, стійкість до шкідників та хвороб, придатність до інтенсивного механічного використання, наявність необхідних для пивоваріння речовин (альфа-кислот, бета-кислот, поліфенолів, ефірної олії, ксантогумолу та ін). Сорти повинні мати відмінні пивоварні властивості, можливість перероблятися у хмелепродукти (гранули, екстракти та ін.), тривалий час зберігатися без втрат корисних речовин. Тобто всі сорти мають досліджуватися за комплексом господарсько-технологічних показників.

Метою даної роботи було дослідження якості сировини сортів хмелю звичайного української селекції та встановлення їх конкурентоспроможності на основі господарсько-технологічних показників якості: врожайність, собівартість виробництва одиниці продукції, вміст альфа-кислот, бета-кислот, гірких речовин, загальних поліфенолів, ефірної олії, ксантогумолу.

Дослідження проводили в атестованій лабораторії відділу біохімії хмелю і пива та біотехнології Інституту сільського господарства Полісся НААН України та на кафедрі технології зберігання, переробки та стандартизації продукції рослинництва ім. проф. Б. В. Лесика НУБіП України.

Для порівняльної оцінки сортів хмелю застосовували визначення їх інтегрального показника конкурентоспроможності. За основу взяли метод, який застосовували раніше на інших культурах.

Дана методика ґрунтується на ранжуванні можливих значень показників конкурентоспроможності й розрахунку узагальнюючої оцінки на основі отриманих даних. Для визначення конкурентоспроможності сортів хмелю обрано такі показники: врожайність, собівартість виробництва одиниці продукції, вміст альфа-кислот, бета-кислот, гірких речовин, загальних поліфенолів, ефірної олії, ксантогумолу.

Виходячи з того, що аналіз вмісту у шишках сортів хмелю тієї або іншої речовини окремо крім альфа-кислот (основного ціноутворюючого та стандартизованого показника) не дає повної уяви про якість у сукупності, тому ми визначали – сумарний індекс якості (I), який дорівнює сумі окремих індексів (K), поділених на їх кількість показників (n):